

УДК 343.102

Володимир Михайлович ФЕДЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБА-ЗАЯВНИК У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЙОГО ПРАВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ

Бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до єдиного реєстру досудового розслідування (ЄРДР) після отримання заяви чи повідомлення про його вчинення перешкоджає певним учасникам кримінального процесу отримати передбачений законом доступ до правосуддя [1, с. 72–73].

Водночас, кримінальним процесуальним законодавством України чітко передбачено, що після надходження заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) та розпочати розслідування. Сам початок досудового розслідування визначається моментом внесення відомостей до ЄРДР.

Крім того, слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається (ст. 214).

Далі законодавець у п. 5 ч. 5 вказаної норми серед відомостей, які вносяться до ЄРДР визначає і внесення відомостей про попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність.

Тобто, на момент внесення відомостей до ЄРДР, закон прямо наголошує, що правова кваліфікація кримінального правопорушення, відомість про яке міститься у заяві, повідомленні є попередньою. До речі, вимога саме про попередню правову кваліфікацію міститься і унаказі Генеральної прокуратури України № 139 «Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» від 06.04.2016 року, а саме, уп. 2 «Порядок внесення відомостей до Реєстру».

Але, на практиці часто уповноважені на внесення відомостей до ЄРДР службові особи ігнорують вимоги закону про обов'язок невідкладності у всякому разі не пізніше 24 годин внесення відповідних відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань [2, с. 45]. У зв'язку з чим, кількість скарг до слідчого судді у порядку ст. 303 КПК на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення має динаміку до збільшення. Часто підставами невнесення відомостей до ЄРДР є відсутність можливості на момент надходження заяви чи повідомлення, надати правову кваліфікацію кримінальному правопорушенню. Наприклад щодо завдання особі тілесних ушкоджень, коли їх тяжкість прямо впливає на кваліфікацію, або по злочинам проти власності, коли від суми завданої майнової шкоди також залежить правова кваліфікація, або коли неможливо одразу розмежувати крадіжка це чи грабіж тощо [3].

Хоча, знову таки, якщо уважно проаналізувати вище згадані законодавчі акти, то видно, що правова кваліфікація кримінального правопорушення, відомість про яке міститься у заяві, повідомленні є попередньою.

Більш того, до причин невнесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР можна віднести і положення п. 2 «Облік кримінальних правопорушень» вище

згаданого наказу Генеральної прокуратури, у якому прямо зазначено: «Керівник прокуратури, органу досудового розслідування після перевірки внесених до Реєстру відомостей реєструє кримінальне провадження. У Реєстрі автоматично фіксується дата обліку інформації та присвоюється номер кримінального провадження. Факт реєстрації кримінального правопорушення (провадження) настає з моменту підтвердження керівником прокуратури або органу досудового розслідування таких відомостей».

Як бачимо, факт реєстрації кримінального правопорушення починається не з моменту надходження заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, і не в межах 24 годин, як цього вимагає закон, а в межах, коли керівник прокуратури або органу досудового розслідування підтвердить у Реєстрі відповідною позначкою факт такої реєстрації. Саме з цього моменту, слідчий має всі юридичні підстави і технічні можливості у випадках передбачених законом за вимогою надати витяг ЄРДР певному учаснику кримінального процесу. Або з метою проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих(розшукових) дій взяти витяг з Реєстру досудових розслідувань з відповідним реєстраційним номером та надати слідчому судді чи використати такий витяг як додаток у випадках, коли його наявність прямо передбачена законом.

До речі, у попередньому наказі Генеральної прокуратури № 69 «Про єдиний реєстр досудових розслідувань» від 17 серпня 2012 року, який втратив чинність. Норми про те, що факт реєстрації кримінального правопорушення (провадження) настає з моменту підтвердження керівником прокуратури або органу досудового розслідування таких відомостей – не було. Лише наголошувалося, що після внесення та перевірки цих даних керівником прокуратури або органу досудового розслідування у Реєстрі автоматично фіксується дата обліку інформації та присвоюється номер кримінального провадження (п. 2.1).

Слід зазначити, що відповідно до ст. 304 КПК особа заявник, лише у термін до 10 днів з моменту подачі заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення має право звернутися зі скаргою до слідчого судді на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. І якщо, у зазначений строк не звернеться зі скаргою до слідчого судді, то поновити свої порушенні права у межах національного законодавства він можливості вже не має. А злочин стає латентним і не впливає на статистику.

Але навіть за такої редакції, у порівнянні з 2015 роком, у 2016 році кількість скарг на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань значно виросла. Так, згідно статистичних даних Верховного Суду України у 2015 році таких скарг до слідчого судді надійшло 45117 із них задоволено 15251. Відповідно у 2016 році таких скарг вже надійшло 67114 із них задоволено 23213 [4].

Окрім того, слід зазначити, що позиція законодавця, яка не передбачає можливості оскарження рішення про внесення відомостей до ЄРДР, також викликала справедливую критику з боку науковців. З цього питання зазначається, що відсутність процесуального оформлення початку кримінального провадження у формі постанови робить неможливим оскарження факту його порушення. Вказаний порядок не передбачає і здійснення за ним судового контролю. Навряд чи буде правильним починати проведення слідчих (розшукових) дій, здійснювати застосування заходів процесуального примусу «в обхід прийняття» законного і обґрунтованого рішення про початок кримінального провадження [5, с. 425].

У рамках проблемних питань оскарження рішень щодо початку досудового розслідування, заслуговує на увагу і не визначення законодавцем процесуального положення особи (скаржника), яка подала скаргу. Так згідно ч. 3 ст. 306 КПК розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування здійснюється за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника та слідчого чи прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується. Між тим, повноваження представника особи, яка подала скаргу законом не регламентовані [6, с. 143].

Зазначені окремі проблемні питання оскарження рішень щодо початку досудового розслідування дозволяють констатувати, що наведений перелік недоліків, протиріч та практика його застосування вимагають більш ґрунтовного комплексного дослідження інституту оскарження рішень дій чи бездіяльності органів досудового розслідування,

прокурора на стадії досудового розслідування, а також внесення відповідних змін до діючого КПК України з метою надання більших гарантій та можливості реалізації своїх прав кожною особою (заявником), яка звернулася до правоохоронного органу із заявою чи повідомлення про кримінальне правопорушення, з метою поновити свої порушені права у межах національного законодавства.

Список бібліографічних посилань: 1. Лобойко Л. М. Щодо доцільності оскарження початку досудового розслідування. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Т. 13, № 2 (36). С. 68–73. 2. Шаренко Л. С. Проблемні питання розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2015. № 5 (14). С. 45. 3. Ухвали слідчих судей у справах № 563/1106/15-к, № 136/146/15-к, № 557/692/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 04.10.2017). 4. Стан здійснення судочинства в Україні у 2015 році: стат. 36. // Верховний Суд України: офіц. веб-сайт. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/E099D00A118D129AC22580E40048EBA9> (дата звернення: 04.10.2017). 5. Аленін Ю. П. Коментар глави 19 «Загальні положення досудового розслідування» (статті 214–222 КПК) // Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків: Одисей, 2013. С. 422–440. 6. Туманянц А. Р. Окремі проблеми реалізації права на оскарження рішень дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 12, т. 2. С. 143.

Одержано 05.10.2017

УДК 343.13(477)

Тетяна Григорівна ФОМІНА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9513-1673>

ОБЧИСЛЕННЯ СТРОКУ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО АРЕШТУ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

Екстрадиція є одним із основних видів міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження та, можливо, найбільш складним для виконання, оскільки включає в себе не лише видачу як таку, але також і сукупність заходів, направлених на її забезпечення. У контексті досліджуваного питання, слід вказати, що під час вирішення питання про екстрадицію особи до неї можливо застосування тимчасового арешту.

Тимчасовим арештом, відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 541 КПК України, є взяття під варту особи, розшукуваної за вчинення злочину за межами України, на строк, визначений КПК України або міжнародним договором України, до отримання запиту про видачу (екстрадицію). Зауважимо, що у положеннях ч. 1 ст. 16 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. передбачено, що у термінових випадках компетентні органи запитуючої Сторони можуть звертатися із запитом про тимчасовий арешт розшукуваної особи. Компетентні органи запитуваної Сторони вирішують це питання відповідно до свого законодавства [1]. У Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. (далі – Конвенція СНД 1993 р.) не вживається термін тимчасовий арешт, але передбачено можливість взяття особи під варту або її затримка до одержання вимоги про видачу [2]. У ст. 12 Рамкового рішення Ради ЄС про європейський ордер на арешт і процедури передачі осіб між державами-членами 2002 р. зазначено, що коли особа затримана на підставі європейського ордеру на арешт, судовий орган, який виконує ордер, вирішує питання про необхідність тримання особи під вартою відповідно до права держави-члена, що виконує ордер [3].